

گاونر می‌خواهد و مرد کهن!

نوزاد نوپایی به نام شعر طنز نوجوان

فاضل ترکمن

می‌زند تا آدمها عبرت بگیرند و آبروی آنها را نبرند!»
اشعار زبان‌بسته‌ها بیشتر در قالب مثنوی سروده شده و زبان شعری آن نیز گرچه حکایت‌وار است، اما به لطف زبان صمیمی عمران صلاحی، شکلی امروزی، قابل‌فهم و شیرین پیدا کرده که به راحتی با مخاطب نوجوان ارتباط برقرار می‌کند.

وجود نتیجه اخلاقی پنهان در حکایات، استفاده از قافیه‌های تازه و نیز به کارگیری اصطلاحات نوجوانانه از دیگر محاسن این مجموعه شعر طنز است. در ادامه، «حکایت بلوط و علف» را که آخرین شعر طنز زبان‌بسته‌ها است و با دستخط خود عمران صلاحی در آبان ۸۵ در هفته‌نامهٔ **بچه‌ها... گل آقا** منتشر شده بود می‌خوانید.

درخت بلوطی تنومند بود
به صدر ریشه روی زمین بند بود
به ناگاه طوفانی از ره رسید
بلوط تنومند از جا پرید
شکست و بیفتاد بر روی آب
برآورد از دل فغان، مثل گاب!
تعجب‌کنان گفت: خار و علف
به جا مانده‌اند و شدم من تلف
علف‌ها چرا بر زمین مانده‌اند
در ختان چرا از زمین رانده‌اند
علف گفت: هرگز نکردیم لج
چو طوفان رسد، جمله گردیم کج
شما چون که هستید بس شق و رق،
شکستید از هر طرف تق و لق
نگردی دچار عذاب الیم
به شرطی که باشی صبور و حلیم
نشان ده کمی از خودت انعطاف
که زیر وجودت نیفتد شکاف
بلی، بنده با پنبه سر می‌برم
وگر نه مرتب کتک می‌خورم
چه خوش گفت آن شاعر نامدار:
«به نرمی در آید ز سوراخ، مار»

خنده به شرط قلقلک. شاعر: فرهاد حسن‌زاده. تصویرگر: مهدی صادقی. تهران: پیدایش، ۱۳۸۷. ۱۰۰۰۰ ریال.

وقتی برای اولین بار عنوان این کتاب را دیدم، با خودم گفتم ای کاش نام کتاب «قلقلک به شرط خنده» بود و حتی الآن مطمئن نیستم که

حتماً شما هم آن روایت مشهور را شنیده‌اید که «وقتی اهداف بزرگتر می‌شوند، تعداد یاری‌دهندگان کمتر می‌شود». حالا این سخن دربارهٔ شعر طنز نوجوان مصداق پیدا کرده است! سرودن شعر طنز به خودی خود کار دشواری است و وقتی حرف از «شعر طنز نوجوان» می‌شود این دشواری بیش از پیش خواهد شد. شاید به همین خاطر است که تعداد شاعران حرفه‌ای و باتجربهٔ این عرصه به تعداد انگشتان یک دست هم نمی‌رسد. احتمالاً به همین خاطر جای صفحه‌ای با موضوع شعر طنز در بیشتر نشریات نوجوان ما خالی است. گفتم بیشتر نشریات، چون به یاد ندارم در این سالها جز یکی دو نشریه (مثل **بچه‌ها... گل آقا و دو چرخه**) نشریهٔ دیگری به صورت مداوم به انتشار شعر طنز نوجوان پرداخته باشد. در این میان هفته‌نامهٔ **بچه‌ها گل آقا** سهم بیشتری از نشریات دیگر داشت که البته طبیعی بود؛ چون این هفته‌نامه، یک مجلهٔ اختصاصی طنز بود.

اما از نشریات که بگذریم، می‌رسیم به کتابهای منتشر شده در زمینهٔ شعر طنز نوجوان که هرچه گشتیم، جز سه مجموعه شعر و دو منظومه چیزی پیدا نکردیم. اگر شما بیش از این یافتید، به ما هم خبر بدهید و مزدگانی دریافت کنید! در ادامه سعی می‌کنیم نگاهی به سه مجموعهٔ مذکور که اولین کتابهای شعر طنز نوجوان ایران محسوب می‌شوند بیندازیم.

زبان بسته‌ها (۱) (کلک مرغابی). شاعر: عمران صلاحی. تصویرگر: لاله ضیایی. تهران: گل آقا، ۱۳۸۷. ۱۲۰۰۰ ریال.

«زبان بسته‌ها» قبل از اینکه به صورت کتاب مستقلی چاپ شود، عنوان ستون ثابت شعر طنز در هفته‌نامهٔ **بچه‌ها... گل آقا** بود که زنده‌یاد عمران صلاحی مسئولیتش را بر عهده داشت. این ستون که هر هفته مزین به شعر تازه‌ای از صلاحی بود، با استقبال چشمگیر مخاطبان نوجوان مواجه شد؛ تا جایی که حتی بسیاری از آنها به تقلید در این سبک طبع‌آزمایی کردند و اتفاقاً بعضی از آثارشان در همین صفحه به چاپ رسید.

جلد اول **زبان بسته‌ها** با عنوان «کلک مرغابی» شامل گفت‌وگوهایی آمیخته به شعر و طنز میان دو موجود از دنیای «زبان بسته‌ها» بود که البته اغلب حیوانات را شامل می‌شد. صلاحی خود در مقدمهٔ کتابش آورده است: «خارجی‌ها به این جور قصه‌ها می‌گویند فابل (fable). در این نوع قصه‌ها، زبان بسته‌ها (جانوران، گیاهان و اشیا) زبان باز می‌کنند و مثل آدمها رفتار می‌کنند و حرف

اول آن را این شکلی نخوانده باشم. هر چند که نام کتاب به شکل فعلی‌اش نیز معنای خودش را دارد.

فرهاد حسن‌زاده در حوزه طنز نوجوان نام آشنایی است. اما شاید شما هم با دیدن این کتاب این سؤال برایتان پیش بیاید که چه دلیلی داشته که حسن‌زاده که کار اصلی‌اش داستان و نثر طنز است (و انصافاً هم قلم شیرین و ماندگاری در این زمینه دارد) به سراغ سرودن شعر طنز برود؟ البته حسن‌زاده سابقه چاپ شعرهای کوتاه بامزه را در نشریات مختلف در کارنامه کاری‌اش دارد، اما چاپ یک مجموعه شعر طنز واقعاً دل و جرئت می‌خواهد. به همین دلیل است که وقتی می‌خواهیم درباره خوبی‌های خنده به شرط قلقلک صحبت کنیم، شاید تنها بامزگی‌هایی به چشممان بیاید که برخاسته از طبع طنزپرداز حسن‌زاده است. اما اشتباهات بسیار در وزن و قافیه، مخاطب را به این فکر می‌اندازد که کاش این بامزگی‌ها در قالب نثر و یا داستان طنز به مخاطبان نوجوان عرضه می‌شد تا اثرگذاری بیشتری داشته باشد. به هر صورت بر خلاف تصور عموم، هنگام سرودن شعر طنز نمی‌توان اصول حرفه‌ای شعری را زیر پا گذاشت و تن به سهل‌انگاری داد.

در ادامه یکی از شعرهای این مجموعه را با نام «دلم می‌خواد کف بکنم» می‌خوانید.

دلم می‌خواد داد بزنم
جیغ بزنم، جیغ بنفش
پاره کنم لباسمو
برم حموم با کت و کفش
دلم می‌خواد زار بزنم
صدام بره به آسمون
کتابامو شوت بکنم
از تو حیاط به پشت‌بوم
دلم می‌خواد پر بکشم
مثل مگس به هر طرف
وزوز و ویزویز بکنم
لقمه بگیرم از علف
دلم می‌خواد کف بکنم
مثل پودر لباس‌شویی
باد بکنم، گنده بشم
مدام برم به دستشویی
فکر نکنی دیوونه‌ام
یا خیلی درب و داغونم
نه عزیزم، من سالمم
فقط کمی نوجوونم

ایستگاه لاغری. شاعر: عباس ترین. تصویرگر: لاله ضیایی. تهران: نشر شهر، ۱۳۸۷. ۱۴۰۰۰ ریال.

این مجموعه شامل ۱۵ شعر طنز در قالب‌های کلاسیک و نو است که

بیشترشان حال و هوای شهری دارند و مشکلات و مسائل مربوط به زندگی شهری را با زبان طنز به تصویر می‌کشند. اشعار طنز ایستگاه لاغری، سوژه‌های تازه و بکری دارند و پر از مصراع‌هایی هستند که نوجوانان را تشویق به حفظ کردنشان می‌کنند. مصراع‌هایی نمکین که تصویری‌اند و به خوبی مخاطب را جذب می‌کنند، مثلاً: «بنشین بر لب جوی و گذر موش ببین!» یا «آه! من عاشق لم‌دادن بر ساحل دریا هستم» و ...

به نظر می‌آید که نقطه ضعف این مجموعه شعر طنز نوجوان، پررنگ نبودن مضمون‌های مرتبط با دغدغه‌های نوجوانان است. اما با وجود این هم ایستگاه لاغری، اثری قابل توجه در شعر طنز نوجوان کشورمان است.

در شعر «ایستگاه لاغری» را که نام کتاب از روی آن انتخاب شده، می‌خوانید:

ایستگاه اتوبوس
شده از آدم پُر
هر کسی می‌آید،
می‌کند هی غرغر
— وای دیرم شده باز!
پس چه شد این اتوبوس؟
رفته شاید به فضا!
مرد می‌گوید: «لوس!»
همه هستیم به خط
در صفی سی متری
کله‌مان داغ شده
مثل آب کتری
می‌رسد از آن دور
اتوبوسی حالا
— هل نده خانم‌جان!
— برو آقا بالا!
می‌رود پت پت پت
با مشقت، بیرون
می‌خزد این اتوبوس
کندتر از حلزون
تا به آخر برسد،
من که پنجر شده‌ام
لای این جمعیت
خوب لاغر شده‌ام!

*

ناگفته نماند که جز این سه مجموعه شعر، کتاب‌های بزغاله باهوش و شغال خرسوار نیز از منظومه‌های طنز نوجوانی هستند که بر اساس قصه‌های کلیله و دمنه و مرزبان‌نامه به قلم حسین گلستانی سروده شده‌اند و توسط نشر گل آقا منتشر شده است.